

Kulturno - povijesni spomenici Gorskog kotara i Like

Ivanišević, Branka

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:109887>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-11**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE
Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

Branka Ivanišević

KULTURNO – POVIJESNI SPOMENICI GORSKOG KOTARA I LIKE

ZAVRŠNI RAD

Pula, 2020.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE
Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

Branka Ivanišević

KULTURNO- POVIJESNI SPOMENICI GORSKOG KOTARA I LIKE

ZAVRŠNI RAD

JMBAG: 0303074853

Studijski smjer: Interdisciplinarni studij Kulture i turizma

Kolegij: Kulturno–povijesni spomenici

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Branka Ivanišević, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 12. rujna 2020.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Branka Ivanišević, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Kulturno-povijesni spomenici Gorskog kotara i Like“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 12. rujna 2020.

SADRŽAJ

.....	1
1. UVOD.....	1
2. Kulturno- povijesni spomenici Gorskog kotara	2
2.1. Dvorac zrinsko -frankopanski- Severin na Kupi.....	3
2.2. Kaštel Petra Zrinskog – Čabar	5
2.3. Kaštel Zrinski - Brod na Kupi.....	6
2.4. Srednjovjekovni dvorac - Stara Sušica	7
2.5. Kasnoantički limes- Prezid	8
2.6. Fajeri- stupovi	9
2.7. Spomenici NOB-a	10
3. Sakralni objekti u Gorskom kotaru	11
3.1. Crkva Sv. Franje Ksaverskog - Rtić, Lukovdol.....	11
3.2. Crkva Majke Božje od Sedam Žalosti u Mrkoplju	12
3.3. Crkva Sv. Jurja i svetište Majke Božje Snježne u Ličkom polju	13
3.4. Katolička župna crkva Svetog Ivana Nepomuka u Vrbovskom	14
3.5. Crkva Majke Božje Škapularske u Moravičkim selima	15
3.6. Crkva Sv. Antona Padovanskog u Fužinama.....	16
3.7. Crkva Sv. Nikole u Brod Moravicama	17
3.8. Riznica crkve Sv. Terezije Avilske u Ravnoj Gori	18
3.9. Pravoslavni manastir Sv. Jovana Preteče u Gomirju.....	20
3.10. Svetište Majke Božje Karmelske na Svetoj gori	22
3.11. Crkva Svetog Antuna Padovanskog u Čabru	24
3.12. Katolička župna crkva Svetih Hermagora i Fortunata u Gerovu	24
3.13. Crkvica Majke Božje od Sedam Žalosti u Prezidu	25
4. Kulturna manifestacija „Goranovo proljeće“.....	26

5. Kulturno-povijesni spomenici Like.....	27
5.1. Muzej Like- Gospić.....	27
5.2. Memorijalni centar Nikole Tesle	28
5.3. Spomen dom Ante Starčevića	29
5.4. Muzej Gacke- Otočac	29
5.5. Modruš- srednjovjekovna utvrda Tržan	30
5.6. Josipdol- Mala i Velika Viničica.....	31
5.7. Lička Jesenica- srednjovjekovna utvrda.....	31
5.8. Muzej šumarstva- Krasno	32
5.9. „Turska kula“ u Vraniku.....	32
5.10. „Turska kula“ u Perušiću	33
6. Sakralni objekti- Lika	33
6.1. Svetište Majke Božje od Krasna	34
6.2. Kuterevo - hodočašće Majci Božjoj od Karmela	35
6.3. Kapela Presvetog Trojstva na gradu Sokolcu	35
6.4. Crkva Hrvatskih Mučenika- Udbina	36
6.5. Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije- Saborsko.....	36
7. ZAKLJUČAK	38
8. Literatura.....	39
Sažetak.....	43
Summary	44

1. UVOD

Tema ovoga rada su kulturno – povijesni spomenici Gorskog kotara i Like. Rad se sastoji od pet glavnih poglavlja koja se dijele na nekoliko potpoglavlja. Prvo poglavlje obuhvaća kulturno-povijesne spomenike Gorskog kotara. Opisan je dvorac zrinsko – frankopanski u Severinu na Kupi, zatim kaštel Petra Zrinskog u Čabru, kaštel Zrinski u Brodu na Kupi, srednjovjekovni dvorac u Staroj Sušici, kasnoantički limes u Prezidu, fajeri, odnosno stupovi te neki od poznatih spomenika NOB-a. U drugom poglavlju su predstavljene neki od sakralnih objekata na području Gorskog kotara. Treće poglavlje se bavi jednom od najpoznatijih kulturnih manifestacija, a to je pjesnička manifestacija pod nazivom Goranovo proljeće. U sljedećem poglavlju se prelazi na kulturno-povijesne spomenike Like. Neki od njih su: Memorijalni centar Nikole Tesle u Smiljanu, muzej Like u Gospiću, Turska kula u Vraniku itd. Posljednje poglavlje govori o sakralnim objektima u Lici.

Lika i Gorski kotar su područja koja imaju iznimne prirodne elemente, zbog kojih su idealne destinacije za odmor. Gospić, osim što ima lijepu arhitekturu, svojim izložbama u brojnim muzejima upoznaje posjetitelje s važnim povijesnim događajima i kulturom. U Gorskom kotaru je još od sredine IV. stoljeća izgrađen rimski obrambeni zid koji su Rimljani izgradili od Rijeke do Prezida, s utverdama i kulama, da se zaštite od provale ilirskog plemena Japoda.

2. Kulturno- povijesni spomenici Gorskog kotara

Kao teško pristupačni kraj koji je u prošlosti prostorno i politički razdvajao područja primorske i panonske Hrvatske, Gorski kotar od 18. stoljeća postaje jednim od najvažnijih prometnih prostora Hrvatske i poveznica sjevernog Jadrana s gradskim središtima Srednje Europe.

Gorski kotar je prostor koji se nalazi na raskršću panonskog, mediteranskog, dinarskog i alpskog kulturnog kruga. Ispreplitanjem više različitih utjecaja nastao je kompleks kulturnih, civilizacijskih i prirodnih vrednota koje se prepoznaju kao specifičan kulturni identitet. Sadašnji identitet Gorskog kotara se može očuvati kroz različite oblike turističke promocije.¹

Kulturno-povijesna baština Gorskog kotara još uvijek nije dovoljno proučena i potpuno valorizirana. Prema podacima Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, na području Gorskog kotara evidentirano je oko stotinu, a u Registar nepokretnih spomenika kulture upisano je oko dvadeset pojedinačnih spomenika, spomeničkih i prostornih cjelina. Posebno su vrijedne: arheološka zona u Prezidu, seoske cjeline Colnari i Delači, zatim etno zone Velika Lešnica i Delači-Maklen. Nakon toga slijede etno-spomenici: kuća Delač, kuća Ožanić i kuća Mance u Kutima. Zatim, pojedinačni objekti: kuća Rački (Delnice), kuća Ožbolt, kuća Lipovac te kuća Vesel u Prezidu.² Osim toga, postoje i memorijalne građevine. Najpoznatija je Matić poljana kraj Mrkoplja. Uz navedene izabrane primjere ruralnog i urbanog graditeljstva te posebno značajne prostore, bitno je spomenuti obrambeno-stambene tvrđave zrinsko-frankopanskih gradova, izgrađenih u razdoblju od 15. do 17. stoljeća u Brodu na Kupi, Severinu na Kupi, Čabru, Bosiljevu i Staroj Sušici. Važna je i sakralna arhitektura jednostavnih tlocrtnih i oblikovanih značajki koje imaju specifične masivne zvonike s fortifikacijskim obilježjima.³

¹ *Gorski kotar. Šumsko gospodarstvo Delnice*, Delnice, 1981., str. 10.

² Etno zone - Gorski kotar (http://www.gorskikotar.hr/turizam/otkrijte_gorski_kotar/kulturna_bastina/etno_zone, pristupljeno 20. kolovoza 2020.).

³ I. Perčić- Čologović, *Fortifikacijski i sakralni spomenici*, u :*Gorski kotar*, Delnice, 1981., str. 789.

2.1. Dvorac zrinsko-frankopanski - Severin na Kupi

Dvorac koji se nalazi u Severinu na Kupi datira iz 1558., kada je opisan kao „kameni lukovdolski grad”, to jest kamena kula koja se nalazi na liticama iznad rijeke Kupe.

Sagradili su ga Frankopani i u svojoj burnoj povijesti često je mijenjao vlasnike, što je jedan od glavnih razloga njegova današnjeg trenutnog propadanja. Do 1577. vlasnik mu je bio plemić Stjepan Frankopan Ozaljski. Nakon toga vlasnici postaju plemići Katarina i Nikola Šubić Zrinski.

Dvorac 1580. nasljeđuje Vuk Krsto Frankopan. U posjedu Frankopana ostaje sve do sloma Zrinsko-frankopanske urote 1671., kada je opljačkan. Sve do polovice 17. stoljeća Severin na Kupi bio je središte Severinske županije. Do danas je održao svoj izvorni barokni izgled koji je dobio obnovom 1803., za vrijeme grofa Ivana Oršića. Poslije toga je prodan preporoditelju barunu Ambrozu Vranyczanyju-Dobrinoviću i time postaje neslužbeno mjesto okupljanja iliraca.

Zadnji pravi vlasnik bila je zagrebačka poduzetnička obitelj Arko, ali je 1945. nacionaliziran i od tada služi kao ugostiteljski objekt i administrativna arhiva. Obitelj Arko tražila je vraćanje dvorca, ali je spor izgubljen te je dvorac 2012. vraćen Gradu Vrbovskom.

Danas je dvorac u ruševnom stanju i većina unutrašnjosti je oštećena. Stropovi su mjestimice propali, a pristup podrumu je onemogućen zbog urušavanja ulaza.⁴

⁴ F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Zagreb, 2012., str. 82.

Slika 1. Severin na KUPI- Dvorac zrinsko-frankopanski

(Izvor: <https://tz-vrbovsko.hr/wp/wp-content/uploads/2016/11/Dvorac-Zrinsko-frankopanski-Severin-na-KUPI.png>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

2.2. Kaštel Petra Zrinskog – Čabar

O samom gradu Čabru do 17. stoljeća nema gotovo nikakvih podataka. Čabarski kraj je vrlo brzo došao pod vlast Frankopana. Nakon smrti Stjepana Frankopana 1577., njegovo nasljeđe su dobili Zrinski. Prema istraživanjima Slavka Malnara, Čabar se prvi put spominje u povijesnim dokumentima 1522.

Središtem grada dominira kaštel Petra Zrinskog iz 1651. Do danas je očuvan dio zida, kula i svodovi u jednom dijelu objekta. U dvorcu se nalaze Zavičajna zbirka, galerija umjetničkih slika Vilima Svečnjaka i donacija Marijana Filipovića.⁵ U dvorcu je uređena i zavičajna zbirka u kojoj se nalazi obnovljena soba sa starim stilskim namještajem iz prve polovice prošloga stoljeća. U sobi postoje predmeti koje su ljudi u čabarskom kraju koristili za rad, kao i mnogo fotografija iz toga vremena.⁶

⁵ S. Malnar, *Povijest čabarskog kraja*, Matica hrvatska, Ogranak, Čabar, 2007., str. 50.-54.

⁶ Turistička zajednica Čabar- O kaštelu (http://www.tz-cabar.hr/dvorac_zrinski.html, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

2.3. Kaštel Zrinski - Brod na Kupu

U centru mjesta Brod na Kupu Zrinski su sagradili dvor, odnosno trokatnu građevinu kvadratnog tlocrta i oko nje vanjske utvrde. Kaštel Zrinskih u Brodu na Kupu datira iz 1651., a sagradio ga je knez Petar Zrinski, vjerojatno na mjestu starijeg frankopanskog kaštela iz XV. stoljeća. Današnji kaštel je jednostavna trokatna zidana građevina s krovom na četiri vode, a u njemu se nalazi „Stalni postav“ kojim upravlja Prirodoslovni muzej iz Rijeke.

Kaštel je smješten usred Broda, na širokom prostoru zelenog gradskog trga uz Kupu, koji omeđuju glavne prometnice, zgrade na zapadnoj i sjevernoj strani te crkva Sv. Marije Magdalene na istoku. Nekada su se prema povijesnim dokumentima do dvorca uz rijeku i prema crkvi nalazile manje građevine ograđene čvrstim zidom. Zgrada dvorca djelomično je zatrpana nanosom zemlje uz manji otkopani dio oko oba ulaza, što može asocirati na postojanje obrambenog jarka s vodom iz ranijih faza. Dvorac je dvokatnica četverokutnog tlocrta visine prizemlja i tri kata, pokrivena visokim krovom u obliku šatora.⁷

⁷ F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012., str. 26.

2.4. Srednjovjekovni dvorac - Stara Sušica

Zgrada dvorca smještena je na gorskoj kosi na rubu crnogorične šume. Izgradili su je Frankopani. Prema nekim izvorima, Frankopani su u Staroj Sušici imali grad koji Turci nisu zauzeli. Dvorcu pripada i sakralni spomenik, crkvice Sv. Antuna Padovanskog.

U 19. stoljeću dvorac je bio u vlasništvu grofa Lavala Nugenta, a 1890. su ga kupili riječki trgovci Feliks i Josip Neuberger. Dvorac je restauriran u historicističkom stilu. Danas se na dvorcu mogu vidjeti dvije faze gradnje. Naime, donji dijelovi zida su vrlo vjerojatno izgrađeni na ostacima neke starije građevine, a gornji dijelovi su dotjeranije fakture. Dvorac je u vlasništvu Grada Rijeke i upotrebljava se kao Dom mladih.⁸

Slika 2. Srednjovjekovni dvorac – Stara Sušica

(Izvor: <https://i1.wp.com/dvoracstarasusica.com/wp-content/uploads/2016/09/dvoracstarasu%C5%A1ica.jpg?fit=950%2C713> , pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

⁸ Isto, str. 48.

2.5. Kasnoantički limes- Prezid

Prezid je oduvijek imao granični položaj. Kroz njega je prolazio poznati zid rimskog fortifikacijskog sustava, tzv. liburnijski limes, koji se prostirao unutar vojno-obrambenog sustava *Claustra Alpium Iuliarum*. Riječ je o klasičnom rimskom zidu, "limesu", čiji se tragovi danas nalaze izvan naselja. Zid se protezao od Trsatske gradine, preko Prezida pa prema brdu Nanos u Sloveniji. Istraživač Bogdan Mlakar je krajem 20. stoljeća proučavao čitavo područje liburnijskog zida u okolici Prezida. Pronašao je keramičko posuđe i potkovu iz toga razdoblja. Ime mjesta povezano je s njegovim geografskim položajem: „biti u Prezidu znači nalaziti se pred zidom.“⁹

Slika 3. Liburnijski limes

(Izvor: https://farm3.static.flickr.com/2406/4507160097_7949e33946_b.jpg , pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

⁹ G. Lipovac Vrljan, B. Šiljeg, *Istraživanja liburnskoga obrambenog sustava u Prezidu*, 2006., *Annales Instituti archaeologici*, sv. III., 2007., str. 79.-82.

2.6. Fajeri- stupovi

Od 1732. kroz Mrkopalj prolazi Karolinska cesta, a u mjestu Brestova Draga nalaze se ostaci potpora za most, tzv. fajeri (stupovi), što je u ono vrijeme bio jedinstven primjer gradnje u svijetu. Nekada je to bio vijadukt s drvenim podom i ogradom, kojih već dugo vremena nema, a kameni upori još uvijek stoje.

Prema zapisanim podacima, jedne zime je teška kočija s četiri konja i dosta putnika na zaleđenom vijaduktu počela klizati i probivši ogradu pala na tlo, a svi putnici i konji ostali su na mjestu mrtvi. Saznavši za to, graditelj Weiss si je tada oduzeo život. Fajeri se nalaze u Gorskom kotaru. Najbliže mjesto je Brestova Draga, a veća mjesta u blizini su Fužine i Mrkopalj.¹⁰

¹⁰ Fajeri (<https://www.tz-mrkopalj.hr/fajeri.html> , pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

2.7. Spomenici NOB-a

Spomen-područja ne isključuju mogućnost pojave suvremene arhitekture i suvremenog života jer se danas nalaze uglavnom u privlačnim rekreativnim zonama. Partizanski je način ratovanja tražio da se baze, bolnice, mjesta okupljanja i sl. nalaze izvan redovitih frekventnih pravaca kretanja, u šumama i u izoliranim predjelima koji su i danas ostali svojevrsni rekreativni rezervati.

Spomen područje Matić poljana jedno je od najpoznatijih mjesta sjećanja na području Gorskog kotara. Matić poljana registrirano je memorijalno područje posvećeno 26-torici smrznutih partizana Druge brigade 13. primorsko-goranske divizije koji su stradali u maršu 19. na 20. veljače 1944. U zimi 1944. partizanske snage izmorene teškim borbama koje vode od kasne jeseni 1943. na području Like i Korduna dobivaju zapovijed da se prebace u Gorski kotar, reorganiziraju, odmore i popune redove novim borcima. Tijekom noći s 19. na 20. veljače 1944., II. brigada 13. primorsko-goranske udarne divizije kreće na marš od Jasenka u Drežnici prema Mrkoplju. Na poljani je postavljeno 26 kamenih gromada koje simboliziraju taj tragičan događaj. Svake godine, počevši od 1962., Matić poljana, kao mjesto sjećanja, biva obilježena s Memorijalom 26 smrznutih partizana.

Naime, nakon Drugog svjetskog rata, preživjeli sudionici marša, iz godine u godinu obnavljaju sjećanja na taj tragični događaj koji je postao legendarnim. Na taj način nastao je Memorijal 26 smrznutih partizana. ¹¹

¹¹ Grbac, Vitomir, *Bijela smrt*, Rijeka – Adamić, Rijeka, 2004., str. 22.

3. Sakralni objekti u Gorskom kotaru

Na području Gorskog kotara sačuvano je mnogo sakralnih objekata iz različitih razdoblja. Neki od važnijih su: crkva Sv. Franje Ksaverskog u Lukovdolu, crkva Majke Božje od Sedam Žalosti u Mrkoplju, crkva Sv. Jurja i svetište Majke Božje Snježne u Ličkom polju, crkva Sv. Antona Padovanskog, crkva Sv. Nikole u Brod Moravicama, crkva Majke Božje Škapularske u Moravičkim selima, riznica crkve Sv. Terezije Avilske u Ravnoj Gori, pravoslavni manastir Sv. Jovana Preteče u Gomirju, hram Sv. Velikomučenika Georgija u Moravicama, svetište Majke Božje Svetogorske, crkva Svetog Antuna Padovanskog u Čabru, crkvice Majke Božje od Sedam Žalosti u Prezidu i kalvarije u Lokvama, Čabru i Mrkoplju.

3.1. Crkva Sv. Franje Ksaverskog - Rtić, Lukovdol

Crkva Sv. Franje Ksaverskog iz 17. stoljeća jednobrodna je crkva s trostranim završetkom, kupolastim svodom nad brodom i pobočnim zvonikom te predstavlja jedan od najznačajnijih sakralnih objekata Gorskog kotara. Iako nije poznato, čini se da je toranj crkve služio kao obrambeni objekt, a tek je kasnije ugrađen u kapelu kao toranj. Sačuvan je vrijedan inventar koji sadrži drvene, rezbarene i pozlaćene oltare koji su stilski i vremenski jako slični oltarima u crkvi Svete Marije u Moravičkim selima. Postoji i legenda koja govori o borbi Osmanlija kod crkve u Rtiću.¹²

¹² F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012., str. 80.

3.2. Crkva Majke Božje od Sedam Žalosti u Mrkoplju

Nalazi se u centru naselja na uzvišenju do kojeg vode monumentalne stube, dok se na drugoj strani nalazi groblje. Zvonik u obliku lukovice se uzdiže iznad zapadne fasade. Crkva je trobrodna, pravokutnog je tlocrta i trostrane apside. Izgradili su je stari Mrkopaljci kao zavjet Majci Božjoj od Sedam Žalosti, kako bi ih zaštitila od kuge koja je u vrijeme izgradnje masovno ubijala stoku. Crkva je izgrađena 1854., a obnavljala se čak tri puta nakon toga, a 1922. se od trošnosti urušila kupola. Nakon Prvog svjetskog rata nadomještena su u ratu izgubljena zvana. U vrijeme njemačkog bombardiranja 1944. crkva je teže oštećena pa je pri obnovi svedeni strop zamijenjen ravnim stropom.¹³

Slika 4. Crkva Majke Božje od Sedam Žalosti –Mrkopalj

(Izvor: <https://mrkopalj.hr/wp-content/uploads/2019/11/1104285-scaled.jpg> , pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

¹³ I. Perčić- Čologović, *Fortifikacijski i sakralni spomenici u Gorski kotar*, Delnice, 1981., str. 789.-790.

3.3. Crkva Sv. Jurja i svetište Majke Božje Snježne u Ličkom polju

Nedaleko od Fužina, u zaseoku Lič, nalazi se rimokatolička župna crkva Sv. Jurja izgrađena 1807. Bila je obnavljana 1841. To je jednobrodna, pravokutna crkva, sa zvonikom u osi ulaza zapadne fasade. Lič je zanimljivo mjesto zbog svoje tri faze naseljavanja stanovništva. Najstariji stanovnici su izgradili crkvu i posvetili je Svetoj Mariji Magdaleni. Usred turske navale su potopili crkveno zvono u Marasovo jezero, a zatim su se sami iselili prema Kranjskoj. Prema pričama lokalnog stanovništva, iz jezera se i danas čuje zvonjava.

Na istočnoj strani Ličkog polja se nalazi kapela Gospe Snježne, poznate i kao kapela Marije Snježne koja se prvi put spominje 1733., a koja je srušena u Drugom svjetskom ratu, odnosno 1943. od strane Nijemaca, pa se zbog toga danas na njezinome mjestu nalazi nova građevina bez umjetničke vrijednosti. Na tom mjestu se okupljaju Gorani i Primorci 5. kolovoza svake godine te su je zbog toga stanovnici Gorskog kotara prozvali „Petagusta“.¹⁴

¹⁴ Isto, str. 794.-795.

3.4. Katolička župna crkva Svetog Ivana Nepomuka u Vrbovskom

Kao mjesto Vrbovsko se prvi put spominje 1481. u istom zapisu u kojem se spominju i Delnice, Lokve, Lukovdol i Brod na Kupi. Osmanlije nisu znatno utjecale na ovo naselje pa je u njemu ostalo dosta starosjeditelja. Zajedno s Mrkopljem, Ravnom Gorom, Starim Lazom i Sušicom, Vrbovsko je u 18. stoljeću potpalo pod Vojnu granicu. Stanovništvo Vrbovskog je odlučilo podignuti katoličku crkvu kada se pročulo da carica Marija Terezija dolazi u posjet u Hrvatsku i da će putovati Karolinskom cestom. Prva župna crkva je bila izgrađena 1755., a zbog svoje trošnosti je srušena 1887. Car Franjo Josip I. je 1889. odredio da se nova crkva izgradi u gradskom vrtu, međutim, zbog slabog materijala crkva je srušena 1901. Poslije rušenja, 1904. je ponovno izgrađena župna crkva Svetog Ivana Nepomuka. Danas je to velika građevina s kružnim tlocrtom i sa zvonikom prilagođenim uz sjeverni zid crkve. Najviše se ističe barokni inventar iz prvotne građevine.¹⁵

Slika 5. Crkva Sv. Ivana Nepomuka – Vrbovsko

(Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/78/Crkva_Vrbovsko.jpg , pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

¹⁵ F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale* , Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012., str. 85.

3.5. Crkva Majke Božje Škapularske u Moravičkim selima

Velika zavjetna crkva u Moravičkim selima posvećena je Majci Božjoj Škapularskog, ali i Majci Božjoj Karmelskoj, pa se na glavnom oltaru nalazi pomična slika Majke Božje Karmelske. Svetkovine se obilježavaju dva puta godišnje. Prva se obilježava 18. srpnja i druga 6. rujna. Reprezentativna građevina izgrađena je početkom 17. stoljeća. Unutrašnjost crkve je jednobrodna s ravnim stropom u lađi i zrcalnog svoda u svetištu. Kao spomenik nulte kategorije, oltar u crkvi je pod zaštitom Zavoda za zaštitu kulturne baštine. Zbog činjenice da je crkva bila bez krova 12 godina, njezina unutrašnjost je oštećena jer se krov urušio 1977., a obnovljen je tek 1989.¹⁶

¹⁶ Crkva Majke Božje Škapularske (www.tz-brodmoravice.hr , pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

3.6. Crkva Sv. Antona Padovanskog u Fužinama

Crkva Sv. Antona Padovanskog je najveći sakralni objekt u Gorskotom kotaru. Gradila se 25 godina, od 1808. do 1833., na mjestu gdje se prije nalazila kapelica i prvo fužinarsko groblje. Crkva je uređena lijepim mramornim oltarima, vrijednim slikama i kristalnim lusterima. Od originalnih djela u crkvi je "Posljednja večera" iznad oltara, koja je restaurirana, i originalni Križni put te freske koje je naslikao poznati hrvatski slikar Antonini početkom 20. stoljeća. Crkva je posvećena zaštitniku Fužina, svetom Antonu Padovanskom. Dominira naseljem, a noćno osvjetljenje joj daje posebno značenje.¹⁷

Slika 6. Crkva Sv. Antona Padovanskog

(Izvor: <https://lh3.googleusercontent.com/proxy/XKewEBhX7YSuHVNnJNIYQ4HtxZxSVVvcd-7ltrg9KxefiHirIVrGXbCnj9fvobl-DLC9rXW8DF8IA51jSBNmvLXpLwg7k2KnmrepIII>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

¹⁷ F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012., str. 56.

3.7. Crkva Sv. Nikole u Brod Moravicama

Crkva Sv. Nikole jedan je od najstarijih crkvenih spomenika Gorskog kotara. Kamena kula Turanj - Turn, na jugoistočnoj strani crkvene građevine, najznačajnije je povijesno obilježje mjesta, a dao ju je izgraditi krajem XVI. stoljeća knez Zrinski za obranu područja od Turaka. Danas je kula Turanj muzej u kojem se nalaze izložbeni eksponati iz vremena Zrinskih i Frankopana, odnosno replike oružja, oruđa i stražara iz doba Turaka.¹⁸

Krov koji je izgorio 1944. popravljen je nakon završetka rata. Građevina obuhvaća više faza gradnje. Simetrija rasporeda otvora daje crkvi određenu mirnoću i monumentalnost. U crkvi se nalaze grobovi s nadgrobnim pločama iz 18. stoljeća.¹⁹

¹⁸ Crkva Sv. Nikole (www.tz-brodmoravice.hr , pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

¹⁹ *Gorski kotar. Šumsko gospodarstvo Delnice*, monografija, Delnice, 1981., str. 788.

3.8. Riznica crkve Sv. Terezije Avilske u Ravnoj Gori

Gradnja crkve Sv. Terezije Avilske započela je 1770., a završena 1774. Crkva je izgrađena uz pomoć Carice Marije Terezije. U donjem dijelu je bila zidana, a gornji dio bio je od drva. Župna crkva posvećena je Svetoj Tereziji Avilskoj, dok je za drugog titulara 24. kolovoza 1778. izabran Sv. Bartol Apostol. Toga je dana, naime, tuča potukla svu ljetinu u Ravnoj Gori pa su stari Ravnogorci odlučili uzeti Sv. Bartola za svojeg drugog zaštitnika, upravo zbog toga jer je tuča padala baš na dan kad se on po kalendaru svetkuje u katoličkoj crkvi.

God. 1803. se počelo raditi na tome da se u Ravnoj Gori osnuje samostalna župa, što je ostvareno 1807. Proširenje crkve izvedeno je između 1823. i 1826. Crkva je bila u ruševnom stanju 1899. te je 1905. srušena. Nova, današnja crkva, dovršena je 1907., a izgrađena je prema nacrtima arhitekta Hermana Bollea.

Najznačajniji predmeti koje posjeduje crkva su pokaznica iz 1778., kalež iz 1741. i moćnik Sv. Simplicija iz XVIII. stoljeća, koje je Marija Terezija darovala crkvi prigodom posvete crkve 1778. Među vrijedne stvari treba ubrojiti i crkveno ruho. Crkva posjeduje nekoliko izrađenih starih misnica, a najstarija je bogato ukrašena grbovima te je bila kneževski ili kraljevski poklon.²⁰

²⁰ Crkva Sv. Terezije Avilske (<http://www.tz-ravnagora.hr/product/2397/crkva-svete-terezije-avilske> , pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

Slika 7. Oltar Sv. Terezije Avilske –Ravna Gora

(Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ac/Oltar_svete_Terezije_Avilske.jpg/360px-Oltar_svete_Terezije_Avilske.jpg, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

3.9. Pravoslavni manastir Sv. Jovana Preteče u Gomirju

Najzapadniji je pravoslavni manastir u Europi, u čijem je sklopu i crkva Rođenija sv. Jovana Preteče. Godinom osnivanja manastira smatra se 1600., a gradnja današnje crkve započela je 1719. Sve vrijeme postojanja manastir je bio poznat kao duhovni centar, a danas je sjedište Gomirske parohije i mjesto za okupljanje pravoslavnih vjernika. Prostor Gomirja prema zapisima naseljavaju Vlasi iz okolice Klisa, a na posjedu Frankopana spominje se početkom XVII. stoljeća drvena crkva Rođenija Sv. Jovana Preteče s manastirom. Vuk Krsto Frankopan je uz manastir podigao kulu koja će biti pretvorena u četverouglat zvonik početkom XVIII. stoljeća, a do nje je dograđena zidana trobrodna manastirska crkva koja je posvećena 1730.

Smješten na brežuljku i uz malo jezero Ribnjak, ovaj sakralni objekt impresionira svojom estetskom i kulturno-povijesnom vrijednošću.

Najplodnije razdoblje manastir bilježi u XVIII. stoljeću kada je tu djelovala gomirska ikonopisačka škola.²¹

²¹ Manastir Gomirje (<https://frankopani.eu/loc/gomirje/> , pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

Slika 8. Manastir Gomirje

(Izvor:<https://frankopani.eu/wp-content/uploads/2016/08/manastir-gomirje03-crkva-domagoj-blazevic-21.07-1200x800.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

3.10. Svetište Majke Božje Karmelske na Svetoj gori

U Gorskome kotaru, u župi Gerovo, ponad vrela Gerovčica u čabarskom kraju, 975 metara nad morem, u tišini zelene jelove šume, nalazi se Svetište Majke Božje Karmelske.

Zbog svojeg smještaja i marijanskog ozračja, svetište se često naziva i Majka Božja Svetogorska. Crkva se prvi put spominje 1504. Bulama pape Benedikta XIV. 1747. i 1752. podijeljen je oprost hodočasnica za blagdan Gospe Karmelske, a 1761. papa Klement XII. podijelio je glavnom oltaru moć oprosta. Zbog uništenih dokumenata prazan povijesni prostor ispunile su mnogobrojne legende.

Svetištu se prilazi velikim, širokim stubištem uz koje se nižu obnovljene kapele križnoga puta. Ispred crkve nalazi se veliki zvonik kroz koji treba proći da bi se ušlo u prostranu crkvu. Središnje mjesto u crkvi zauzima drveni oltar iz 1847., iznad kojeg je smješten okrunjeni kip Gospe koja u naručju lijeve ruke drži Malog Isusa, a u desnoj žezlo. Kip je poznat po svojoj čudotvornosti. U crkvi se nalazi i kapela Anđela Čuvara i Gospe Lurdske.²²

²² Majka Božja Karmelska (<http://www.kvarner.hr/hodocastiti-svetistima/gospa-svetogorska.html>), pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

Slika 9. Sveta Gora- Majka Božja Karmelska

(Izvor: https://www.slovenskenovice.si/images/slike/2018/10/07/o_363455_1024.jpg, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

3.11. Crkva Svetog Antuna Padovanskog u Čabru

Usmena predaja govori da je na ovom prostoru najprije bila veća kapela koja je imala glavni oltar posvećen Sv. Antunu Padovanskom i Sv. Ivanu Krstitelju sa slikama ostalih svetaca. Kada je zapravo započela gradnja ove monumentalne crkve, smještene na jugozapadnoj strani središnjeg dijela mjesta, do koje vodi stubište, nije još uvijek poznato.

Tijekom proteklih stoljeća, od 1727. do danas, zabilježeni su brojni radovi na unutarnjem uređenju crkve, postavi novih oltara i njihovu blagoslovu. U crkvi se nalazi vrijedna oltarna slika na kojoj je prikazan sv. Antun Padovanski, a djelo je poznatog slovenskog slikara Walentina Metzingera iz 1758.²³

3.12. Katolička župna crkva Svetih Hermagora i Fortunata u Gerovu

Gerovo se u dokumentima spominje još 1028. pod nazivom Gerona, a pod tim nazivom se javlja i 1394. i to u ispravi o razgraničenju posjeda Ivana Frankopana Modruškog i Fridrika Ortenburškog. U srednjem vijeku Gerovo je bilo sjedište svih posjeda u sadašnjem čabarskom kraju. Postojeća današnja crkva je izgrađena 1842. Trobrodnu, neoklasicističku građevinu oslikao je Talijan Otto Antonini. Oltari su neoklasicistički oblikovani, a namještaj u brodovima i sakristiji nosi obilježje bidermajera.²⁴

²³ Crkva Svetog Antuna Padovanskog u Čabru (http://www.tz-cabar.hr/crkve_cabar.html, pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

²⁴ F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012., str. 92.

3.13. Crkvice Majke Božje od Sedam Žalosti u Prezidu

Kapelica Majke Božje od Sedam Žalosti nalazi se nekoliko kilometara udaljena od mjesta Prezid. Podignuta je na obroncima brda koje se i danas u narodu zove Žalosni vrh. Izgrađena je 1851., a sadašnji izgled poprimila je oko 1900. U početku je i ovdje bila mala kapelica, a danas se na njezinim temeljima nalazi oltar s kipom Marije od Sedam Žalosti. Pod kapelicom se nalazi izvor s ljekovitom vodom, a ispred raspelo. To je bio dar iseljenika iz SAD-a, a raspelo je postavljeno 1903. Nekada je „proštenje“ bilo uz Malu Gospu, a danas je to na Duhovski ponedjeljak i uz Veliku Gospu.²⁵

²⁵ Crkvice Majke Božje od Sedam Žalosti u Prezidu (http://www.tz-cabar.hr/crkve_cabar.html , pristupljeno 25. kolovoza 2020.)

4. Kulturna manifestacija „Goranovo proljeće“

Jedna od najvažnijih kulturnih manifestacija je Goranovo proljeće koje svake godine, 21. ožujka, počinje dodjelom Goranovog vijenca i nagrade Goran za mlade pjesnike u Lukovdolu.

Goranovo proljeće je pjesnička manifestacija. Utemeljena 1964. u spomen na velikog pjesnika Ivana Gorana Kovačića.

Tom prilikom dodjeljuju se nagrade: “Goranov vijenac” za cjelokupni pjesnički opus i dostignuća u hrvatskoj književnosti, nagrada “Goran za mlade pjesnike” te nagrade učenicima osnovnih i srednjih škola za literarne radove.

“Goranovo proljeće” svake godine raspisuje natječaj za nagradu “Goran za mladog autora”. Na natječaju mogu sudjelovati pjesnici do 30 godina koji nisu objavili knjigu poezije. Goranov vijenac je nagrada za poeziju, koja se dodjeljuje autoru za njegov cjelokupni pjesnički opus i dostignuća u hrvatskoj književnosti. Utemeljena je 1971.

Goran za mlade pjesnike je nagrada za poeziju, koja se dodjeljuje autoru mlađem od 30 godina i to za neobjavljeni rukopis. Utvrđena je 1977.

U rodnoj kući Ivana Gorana Kovačića (1913. – 1943.), istaknutog hrvatskog pjesnika, pisca, novinara i antifašističkog borca, uređen je stalni postav o njegovu životu i radu.

Kuću, odnosno kamenu katnicu građanskog tipa, sagradio je njegov djed 1905.

Stalni postav Muzeja podijeljen je u pet tematskih cjelina. Rekonstrukcija ambijenta Goranove sobe i predmeti vezani za njegovo školovanje oslikavaju dio *Goran i Lukovdol*. Temi *Goran književnik i novinar* posvećena je središnja soba s rekonstrukcijom pjesnikova radnog prostora i osobne biblioteke.

Prikazuje se Goranov život u partizanima, njegovo najpoznatije djelo *Jama* i neriješeno pjesnikovo ubojstvo. *Goranov zavičaj* naziv je cjeline posvećene povijesti i kulturi Gorskog kotara, posebice Lukovdola, koji je bio Kovačićeva “trajna ljubav” i književna inspiracija. Cjelina *Goranovo proljeće* predstavljena je fotografijama i dokumentima s istoimene pjesničke manifestacije koja se u Lukovdolu održava od 1964. te izborom knjiga, odnosno izdanja piščevih djela od 1945. do 2003.²⁶

²⁶ Goranovo proljeće (<https://www.vrbovsko.hr/ostalo/kultura/goranovo-proljece>, pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

5. Kulturno-povijesni spomenici Like

U Lici prevladavaju sakralni spomenici iz vojno-graničarskog razdoblja, uz koje se nalaze i ostaci starijih kulturnih slojeva. Kulturni slojevi su središta srednjovjekovne glagoljaške književnosti Krbave, Senja i Kosinja te bogato antičko nasljeđe Senja i ilirske kulture Gacke. Na cjelokupnom prostoru Like, Primorja i grada Senja izdvojen je samo dio važnije starohrvatske srednjovjekovne baštine, a pod tim se smatraju gradovi, naselja, burgovi, dvorovi i kašteli koji pripadaju vremenu od 7. do sredine 13. stoljeća. Uz utvrde, navedene su samo značajnije župe, crkve, kapelice, samostani i svetišta za koja se misli da pripadaju tome vremenu. Uz danas vidljive spomenike, spominju se i oni čiji se ostatci nalaze pod zemljom. Uz to na ovom području do danas nije pronađena niti jedna rana starohrvatska nekropola. Isto vrijedi i za pučku arhitekturu te predmete umjetnosti. Većina materijalnih i duhovnih stvari je nestala u tijeku ratova s Turcima.

5.1. Muzej Like - Gospić

Muzej Like osnovan je 1958. Obuhvaća izložbeni prostor iz bogate prošlosti ličkog područja. Uz arheološki, numizmatički, kulturno-povijesni odjel s pripadajućom zbirkom oružja te galerijskim odjelom, najinteresantniji je etnografski odjel. U tom odjelu stalni postav je u posebnoj, tradicionalnoj ličkoj kući, odnosno „hrvnašici sa šimlom“ kao pokrovom i pripadajućim interijerom. Unutrašnjost kuće je ispunjena predmetima kakvi se nalaze i na ostalom dijelu dinarskog područja. U lapidariju Muzeja Like u Gospiću odnedavno se nalazi ulomak pletera s tzv. motivom osmice za koji se misli da potječe iz Karlobaga.²⁷

²⁷ Muzej Like (<https://muzejlike.hr/o-muzeju/> , pristupljeno 26. kolovoza 2020.)

5.2. Memorijalni centar Nikole Tesle

Grad Gospić je htio očuvati djelo i uspomenu na Nikolu Teslu te je povodom 150 godina rođenja Nikole Tesle 10. srpnja u Smiljanu svečano otvorio Memorijalni centar „Nikola Tesla“. Muzej je otvoren 2006. Memorijalni centar svečano su otvorili predsjednik Republike Hrvatske, predsjednik Vlade Republike Hrvatske i predsjednik Sabora Republike Hrvatske. Memorijalni centar „Nikola Tesla Smiljan“ sastoji se od povijesnih i novo izgrađenih objekata. Povijesni objekti su: Rodna kuća Nikole Tesle, crkva apostola Svetog Petra i Pavla, staja, kameni spomenici i klupe arhitekta Zdenka Kolacija.

Novi objekti su: trijem, ispitna stanica i multimedijalni centar s pripadajućim igralištem za djecu.²⁸

Slika 10. Memorijalni centar Nikole Tesle u Smiljanu

Izvor: <https://mcnikolatesla.hr/slike/memorijalni-centar-nikola-tesla-parllax.jpg> , pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

²⁸ Memorijalni centar Nikole Tesle (<https://mcnikolatesla.hr/o-nama/>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

5.3. Spomen dom Ante Starčevića

Spomen-dom dr. Ante Starčevića izgrađen je 1998. i otvoren 23. svibnja 1998. povodom 175. godišnjice rođenja Oca Domovine dr. Ante Starčevića. Nakon preuređenja prostora, u studenom 2014. Spomen-dom je postao multimedijски centar dostupan svim zagovornicima Starčevićevih misli i djela te sudionicima i studentima, kao i svim zaljubljenicima u prirodu i slikoviti ambijent tradicionalnog ličkog sela.²⁹

5.4. Muzej Gacke- Otočac

Muzej Gacke zavičajni je muzej smješten u samom središtu Otočca, u zgradi izgrađenoj krajem 19. stoljeća. Priča započinje arheološkom zbirkom koja svjedoči o prvim poznatim stanovnicima ovog kraja. To su pripadnici lasinjske i japodske kulture. Posjetitelja se vodi sve do srednjeg vijeka i nastanka obrambenog otočnog grada, Otočca. O bližoj povijesti svjedoče predmeti povijesne zbirke koji su izloženi u drugom dijelu stalnog postava. U tom dijelu je izloženo naoružanje te su prikazani kronologija Domovinskog rata i ratna razaranja na području grada Otočca. Treća i četvrta cjelina odnose se na likovno stvaralaštvo.³⁰

Slika 11. Zgrada muzeja u Otočcu

(Izvor: https://www.tz-otocac.hr/images/Muzej_Gacke_-_zgrada_-_2018.JPG, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

²⁹ Spomen dom (<http://www.arhiv-gospic.hr/spomen-dom-dr-ante-starcevica>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

³⁰ Muzej Gacke (<https://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/muzej-gacke>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

5.5. Modruš - srednjovjekovna utvrda Tržan

Modruš je bio trgovačko, političko, kulturno i duhovno središte srednjovjekovne Hrvatske. Posjećivali su ga kraljevi i plemići srednje Europe. Ostaci modruške gradine, u blizini Josipdola, dio su hrvatske povijesti iz doba Frankopana. Na 670 metara nadmorske visine nalaze se ostaci utvrde Tržan ili Tržan-grad, Širingrad i Trojangrad. Vrh čunjastog i strmog brijega mjesto je na kojem su nastali temelji kastruma Modruš. Bilo je dovoljno da se zatvori bedemima i kulama kako bi bio neosvojiv. Kule i bedemi te unutarnje građevine baziraju se na živoj stijeni. Zato ostaci podsjećaju na utvrđeni romanički grad. Osmanlijskim napadom 1494. naselje Modruš, koje se nalazilo podno utvrde, potpuno je uništeno i nikad nije obnovljeno. Danas nema vidljivih tragova naselja. Utvrda Tržan na vrhu služila je kao vojna granica sve dok je postojala prijetnja od invazije turskih osvajača, nakon čega je napuštena.³¹

Slika 12. Ostaci modruške gradine

(Izvor: <http://tzo-josipdol.hr/wp-content/uploads/2015/06/modrus-grad1.jpg> , pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

³¹ O utvrđi Tržan (<http://tzo-josipdol.hr/modrus/>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

5.6. Josipdol - Mala i Velika Viničica

Sjeverno od Josipdola smještena je najmarkantnija japodska gradina Velika i Mala Viničica. Arheolozi tvrde da je upravo ona lokacija japodskog grada Metuluma. Povjesničar Kukuljević iznosi tvrdnju da stanovnici sela podno Viničice stari grad nazivaju Sunčanim gradom, a uzvisinu Viničicu Sunčanim brdom. Čitava je zona zarasla u gusto grmlje. Gradina je smještena iznad Careva polja, uz put koji povezuje Panoniju preko Like s Jadranom. Na njezinim padinama otkriveno je nekoliko prapovijesnih nekropola prilikom poljoprivrednih radova. U Šušnjevu Selu, ispod zapadnih obronaka gradine, 1901. su otkriveni ukrasni predmeti koji upućuju na postojanje nekropole.

Antički pisci poput Apijana i Strabona navode da je Metulum prijestolnica Japoda, dok Dion navodi da je on najveće naselje. U šest sonde koje su otvorene do 2007. otkriveni su rimski novčići iz republikanskog vremena, zatim dijelovi keramičkih posuda, utezi za tkalačke stanove, ostaci metalnih predmeta i životinjske kosti koje ukazuju na gustu naseljenost Viničice od kasnog brončanog do kraja željeznog doba.³²

5.7. Lička Jesenica - srednjovjekovna utvrda

Utvrda je do Drugog svjetskog rata bila u potpunosti cijela, međutim, spaljena je za vrijeme rata i od nje su danas ostali samo ostaci. Tlocrt kaštela je bio približno kvadratan, s dvije kružne polukule i s jednom potkovastog tlocrta na tri ugla. Prvo spominjanje kaštela vidljivo je 1544., kada se u jednom od dokumenata spominje pogodba o zajednici dobara između Stjepana III. Frankopana i Nikole IV. Zrinskog. Kaštel je izgrađen u vrijeme Osmanlija, kada je bilo potrebno zaštititi put koji je vodio od Modruša prema Slunju i Bihaću. Godine 1835. burg u Jasenici je bio gotovo u potpunosti napušten, ali je krajem 19. st. obnovljen i u njemu je napravljena škola. Danas od burga nema ni temelja.³³

³² F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012., str. 136.

³³ Isto, str. 158.

5.8. Muzej šumarstva - Krasno

Muzej u Krasnu otvoren je 2005., na 240. obljetnicu poslovanja Šumarije Krasno, kao prvi šumarski muzej u Hrvatskoj. U muzeju se može vidjeti oko 300 eksponata iz povijesti uređivanja i uzgajanja šuma, rasadničarske proizvodnje te stara transportna sredstva, šumarske karte, fotografije, pisane dokumente, stručnu literaturu, kao i trofeje divljači koja obitava na ovom prostoru.³⁴

5.9. „Turska kula“ u Vraniku

Jedini objekt koji su napravili Turci tijekom svojeg boravka u tom kraju, a koji je po svemu sudeći bio vlasništvo feudalaca, jest Turska kula u Vraniku. Još se naziva kuća Marka Kovačevića. Područje Vranika i Gornje Ploče u prošlosti je imalo status zijameta. Grad Lovinac bio je značajna turska utvrda. Zapovjednik te utvrde se zvao dizdar. On je ujedno bio i voditelj područnog naselja, odnosno sela. Na području današnjeg Svetog Roka postojalo je tursko selo koje je pripadalo tzv. timariotu.³⁵

³⁴ Muzej Krasno (<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/turizam/2015-06-03-09-39-29/sumarski-muzej-krasno>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

³⁵ Lovinac- povijest (<http://www.lovinac.hr/page/povijest>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

5.10. „Turska kula“ u Perušiću

Prije dolaska obitelji Perušić, mjesto se zvalo Buške Vrhovine po Buškoj, odnosno Bužanskoj župi. Stanovnici su mu bili Bunjevci iz sela koja i danas postoje, a to su sela Bužim i Pazarišta. Perušići su na brdu osnovali svoj grad, odnosno utvrđeni dvorac čiji se ostaci danas nalaze u Perušiću. Taj objekt nosi različite nazive: Perušićki stari grad, Gradina, Kula i Turska kula (premda je nastao prije turske vlasti u Perušiću).

Kula je bila sazidana u kamenu i na tri kata, bila je opasana debelim suhozidom u obliku nepravilnog četverokuta na čijim su se uglovima nalazile tri polukružne kule-stražarnice. Na kuli su danas vidljiva mjesta gdje su stajali topovi, stražarnice i izvidnice. I premda je ostao samo jedan kat, kula ipak predstavlja jedan od sačuvanijih obrambenih utvrda u Lici.³⁶

6. Sakralni objekti - Lika

U Lici postoje brojni sakralni objekti. Neki od najpoznatijih su Svetište Majke Božje od Krasna, Kuterevo, Kapela Presvetog Trojstva na gradu Sokolcu, crkva Hrvatskih Mučenika u Udbini i crkva Rođenja Blažene Djevice Marije u Saborskom. Iz te daleke ličko-podgorske i senjske srednjovjekovne prošlosti pronađen je značajan broj ulomaka iz razdoblja od 9. do 12. stoljeća. Na taj način se saznaje o izgradnji malih, ali i većih starohrvatskih crkava sukladnih onom vremenu i potrebama novog bogoslužja.

³⁶ Grad Perušić i Turska kula(<https://www.zhrmku.org.mk/hrvatska-kulturna-bastina/stari-gradovika%C5%A1teli/kvarner/stari-grad-peru%C5%A1i%C4%87>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)

6.1. Svetište Majke Božje od Krasna

Istočno od Krasna i sela Devčići vodi put do crkve Majke Božje Krasnarske iz XVIII. stoljeća, izgrađene na temeljima srednjovjekovne crkve. Najveću umjetničku vrijednost u crkvi predstavlja drveni kasetirani strop. Na stropu su oslikane scene iz života Isusa, Marije i svetaca s latinskim citatima, iz 1740. Ljudi se ovdje od davnina okupljaju 15. kolovoza na blagdan Velike Gospe. Majku Božju u Krasnom svake godine posjeti oko 100.000 hodočasnika iz cijele Hrvatske, ali dolaze i hodočasnici iz drugih susjednih zemalja.³⁷

Slika 13. Svetište Majke Božje - Krasno

(Izvor: <https://mapio.net/images-p/41426140.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

³⁷Krasno, Svetište Majke Božje (<http://visitsenj.com/atrakcije/svetiste-majke-bozje-od-krasna/>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

6.2. Kuterevo - hodočašće Majci Božjoj od Karmela

Svake godine od 13. do 16. srpnja u mjestu Kuterevo, koje se nalazi u blizini Otočca, dolazi oko deset tisuća vjernika kako bi hodočastili Majci Božjoj od Karmela te kako bi se poklonili „Kraljici Mira“ i obnovili zavjet ljubavi i vjere. Karmelskoj Gospi su posvećene brojne župe, naselja, crkve i samostani u svim krajevima Hrvatske.³⁸

6.3. Kapela Presvetog Trojstva na gradu Sokolcu

Kapela Presvetog Trojstva na gradu Sokolcu spomenik je nulte kategorije i jedan od najljepših spomenika srednjovjekovlja na prostoru čitave Hrvatske. Kapela sv. Fabijana i Sebastijana zaštićeni je spomenik kulture nulte kategorije i jedan od najstarijih sakralnih objekata na području Općine Brinje. Stilske karakteristike te građevine govore da se radi o kasnoromaničkoj sakralnoj građevini koja je nastala u 14. stoljeću.³⁹

Slika 14. Grad Sokolac

(Izvor: https://cro-eu.com/galerija-fotografija/albums/userpics/10001/normal_Sokolac-1.jpg, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

³⁸ Vjerski turizam u Lici (<https://visit-lika.com/page/vjerski-turizam>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

³⁹ Grad Sokolac i Kapela Presvetog Trojstva (<http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/graditeljsko-naslijee/118-plemiki-grad-sokolac-obnova-kapele-sv-trojstva>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

6.4. Crkva Hrvatskih Mučenika - Udbina

Crkva hrvatskih mučenika je najveća crkva na Udbini i hrvatsko nacionalno svetište. Zamišljena je kao skupno mjesto svih hrvatskih stradanja i muke hrvatskog naroda do ostvarenja svoje države i slobode. Idejni začetnik tog projekta bio je biskup mons. dr. Mile Bogović 2005., a dovršena je 2010. Spomen park se prvi naslanja na crkvu. Čine ga temelji župne crkve sv. Nikole koja je do temelja srušena 1949. Vukovarski križ simbol je stradanja u Domovinskom ratu. Oba simbola grli Spomen zid s kamenjima koja nose nazive svih hrvatskih grobišta. Dva kata ispod crkve nalazi se Muzej koji je u budućnosti zamišljen kao arheološki muzej. Arheološka zbirka izložaka dijelom se može vidjeti u Muzeju Like u Gospiću. Dio artefakata se još obrađuje i uređuje u Arheološkom muzeju u Zadru, a iskapanja još uvijek traju na više lokaliteta na Udbini i oko nje. Gradina je smještena iznad Crkve hrvatskih mučenika. Predstavlja kulu i jedan obrambeni kompleks. S nje se može vidjeti cijelo Krbavsko polje.⁴⁰

6.5. Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije - Saborsko

Crkva Blažene Djevice Marije izgrađena je na brežuljku izvan naselja i glavne ceste Saborsko - Lička Jesenica. Do crkve vodi poljski put okomito na glavnu cestu. Parcela je ograđena suhozidom ili nekadašnja cinktura unutar koje je smješteno groblje iz novijeg vremena. Vanjski grobni ukopi položeni su oko cijelog oplošja. Crkva je pravilno orijentirana. Današnja crkva Blažene Djevice Marije bila je u 18. stoljeću župna crkva sv. Ivana Nepomuka, sagrađena početkom 18. stoljeća na ruševinama crkve iz razdoblja prije dolaska Turaka.⁴¹

⁴⁰ Udbina - crkva Hrvatskih Mučenika(<https://chm-udbina.com.hr/>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

⁴¹ Saborsko-crkva rođenja Blažene Djevice Marije(<http://saborsko.net/index.php/crkva-rodenja-bdm>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 15. Udbina - crkva Hrvatskih Mučenika

(Izvor: <https://www.gspress.net/wp-content/uploads/2017/08/udbina.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

7. ZAKLJUČAK

Gorski kotar i Lika su područja Hrvatske koja su zapravo još uvijek neistražena i kulturna baština je nedovoljno valorizirana. U radu su prikazane brojne znamenitosti važne za razvoj hrvatske povijesti i kulture, od srednjovjekovnih utvrda i dvoraca do crkava i memorijalnih muzeja.

Unatoč teškim oštećenjima većina sakralnih objekata predstavlja vrijedan primjer gradnje koja ima graditeljsko i kulturno- povijesno spomeničko svojstvo. Osim toga, na spomenutim područjima su djelovale brojne poznate ličnosti koje su pridonijele gospodarskom i kulturnom razvoju tih krajeva.

Manifestacija kao što je Goranovo proljeće, jedna je od najpoznatijih pjesničkih manifestacija koja okuplja velik broj pjesnika u Lukovdolu krajem ožujka.

Memorijalni muzej Nikole Tesle u Smiljanu predstavlja život i rad jednog od najvećih znanstvenika svih vremena.

Pored toga brojni sakralni objekti na području Like i Gorskog kotara zapravo pokazuju bogatu kulturnu ostavštinu.

Jedan od mogućih načina da se ujedini materijalna kulturna baština ovih područja je da se stvori jedinstvena kulturna ruta koja bi povezivala mjesta u kojima se nalaze kulturno-povijesni spomenici. Time bi spomenici bili turistički valorizirani, a posjetitelji bi imali mogućnost upoznavanja kulture i načina života u tim krajevima.

8. Literatura

Knjige i članci:

1. Gorski kotar, *Šumsko gospodarstvo Delnice*, monografija, Delnice, 1981.
2. I. Perčić - Čologović, *Fortifikacijski i sakralni spomenici u : Gorski kotar*, Delnice, 1981., str. 789.-795.
3. F. Škiljan, *Kulturno-historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko-plašćanske zavale*, Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012.
4. S. Malnar, *Povijest čabarskog kraja*, Matica hrvatska, Ogranak, Čabar, 2007.
5. G. Lipovac Vrljan, B. Šiljeg, Istraživanja Liburnskoga obrambenog sustava u Prezidu, 2006., *Annales Instituti archaeologici*, sv. III., 2007., str.79.-82.
6. Grbac, Vitomir, *Bijela smrt*, Rijeka, Adamić, Rijeka, 2004.
- 7.

Internetski izvori:

1. Etno zone- Gorski kotar
(http://www.gorskikotar.hr/turizam/otkrijte_gorski_kotar/kulturna_bastina/etno_zone, pristupljeno 20. kolovoza 2020.)
2. Turistička zajednica Čabar- O kaštelu
(http://www.tz-cabar.hr/dvorac_zrinski.html, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)
3. Fajeri
(<https://www.tz-mrkopalj.hr/fajeri.html>, pristupljeno 23. kolovoza 2020.)
4. Crkva Majke Božje Škapularske
(www.tz-brodmoravice.hr, pristupljeno 24.kolovoza 2020.)
5. Crkva Sv. Nikole
(www.tz-brodmoravice.hr, pristupljeno 25. kolovoza 2020.)
6. Crkva Sv. Terezije Avilske
(<http://www.tz-ravnagora.hr/product/2397/crkva-svete-terezije-avilske>, pristupljeno 25. kolovoza 2020.)
7. Manastir Gomirje
(<https://frankopani.eu/loc/gomirje/>, pristupljeno 25. kolovoza 2020.)
8. Majka Božja Karmelska
(<http://www.kvarner.hr/hodocastiti-svetistima/gospa-svetogorska.html>, pristupljeno 26.kolovoza 2020.)

9. Crkva Svetog Antuna Padovanskog u Čabru
(http://www.tz-cabar.hr/crkve_cabar.html, pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
10. Crkvice Majke Božje od Sedam Žalosti u Prezidu (http://www.tz-cabar.hr/crkve_cabar.html, pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
11. Goranovo proljeće
(<https://www.vrbovsko.hr/ostalo/kultura/goranovo-proljece>, pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
12. Muzej Like
(<https://muzejlike.hr/o-muzeju/>, pristupljeno 26. kolovoza 2020.)
13. Memorijalni centar Nikole Tesle
(<https://mcnikolatesla.hr/o-nama/>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)
14. Spomen dom Ante Starčevića
(<http://www.arhiv-gospic.hr/spomen-dom-dr-ante-starcevice>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)
15. Muzej Gacke
(<https://www.tz-otocac.hr/hr/gacka/muzej-gacke>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)
16. O utvrdi Tržan (<http://tzo-josipdol.hr/modrus/>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)
17. Muzej Krasno
(<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/turizam/2015-06-03-09-39-29/sumarski-muzej-krasno>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)
18. Lovinac- povijest
(<http://www.lovinac.hr/page/povijest>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)
19. Grad Perušić i Turska kula
(<https://www.zhrmkku.org.mk/hrvatska-kulturna-bastina/stari-gradovi-ka%C5%A1teli/kvarner/stari-grad-peru%C5%A1i%C4%87>, pristupljeno 27. kolovoza 2020.)
20. Krasno, Svetište Majke Božje (<http://visitsenj.com/atraccije/svetiste-majke-bozje-od-krasna/>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)
21. Vjerski turizam u Lici
(<https://visit-lika.com/page/vjerski-turizam>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)
22. Grad Sokolac i Kapela Presvetog Trojstva
(<http://www.h-r-z.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/graditeljsko-naslijee/118-plemiki-grad-sokolac-obnova-kapele-sv-trojstva>, 28. kolovoza 2020.)
23. Udbina- Crkva Hrvatskih Mučenika

(<https://chm-udbina.com.hr/>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

24. Saborsko- Crkva rođenja Blažene Djevice Marije

(<http://saborsko.net/index.php/crkva-rodenja-bdm>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slikovni izvori:

Slika 1. Severin na Kupi- Dvorac Zrinsko-Frankopanski

(Izvor: <https://tz-vrbovsko.hr/wp/wp-content/uploads/2016/11/Dvorac-Zrinsko-franksopanski-Severin-na-Kupi.png>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

Slika 2. Srednjovjekovni dvorac-Stara Sušica

(Izvor: <https://i1.wp.com/dvoracstarasusica.com/wp-content/uploads/2016/09/dvoracstarasu%C5%A1ica.jpg?fit=950%2C713>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

Slika 3. Liburnijski limes

Izvor: https://farm3.static.flickr.com/2406/4507160097_7949e33946_b.jpg, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

Slika 4. Crkva Majke Božje od Sedam Žalosti -Mrkopalj

(Izvor: <https://mrkopalj.hr/wp-content/uploads/2019/11/1104285-scaled.jpg>, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

Slika 5. Crkva Sv. Ivana Nepomuka-Vrbovsko

(Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/78/Crkva_Vrbovsko.jpg, pristupljeno 28. kolovoza 2020.)

Slika 6. Crkva Sv. Antona Padovanskog

(Izvor: <https://lh3.googleusercontent.com/proxy/XKewEBhX7YSuHVNnJNlYQ4HtxZxSVVvcd-7ltrg9KxefiHirIVrGXbCnj9fvobl-DLC9rXW8DF8IA51jSBNmvLXpLwg7k2KnmrepIII>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 7. Oltar Sv. Terezije Avilske -Ravna Gora

(Izvor: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ac/Oltar_sвете_Terezije_Avilske.jpg/360px-Oltar_sвете_Terezije_Avilske.jpg, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 8. Manastir Gomirje

(Izvor:<https://frankopani.eu/wp-content/uploads/2016/08/manastir-gomirje03-crkva-domagoj-blazevic-21.07-1200x800.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 9. Sveta Gora- Majka Božja Karmelska

(Izvor:https://www.slovenskenovice.si/images/slike/2018/10/07/o_363455_1024.jpg, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 10. Memorijalni centar Nikole Tesle u Smiljanu

Izvor:<https://mcnikolatesla.hr/slike/memorijalni-centar-nikola-tesla-parallax.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 11. Zgrada muzeja u Otočcu

(Izvor:https://www.tz-otocac.hr/images/Muzej_Gacke_-_zgrada_-_2018.JPG, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 12. Ostaci modruške gradine

(Izvor:<http://tzo-josipdol.hr/wp-content/uploads/2015/06/modrus-grad1.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 13. Svetište Majke Božje- Krasno

(Izvor: <https://mapio.net/images-p/41426140.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 14. Grad Sokolac

(Izvor:https://cro-eu.com/galerija-fotografija/albums/userpics/10001/normal_Sokolac-1.jpg, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Slika 15. Udbina- crkva Hrvatskih Mučenika

(Izvor:<https://www.gspress.net/wp-content/uploads/2017/08/udbina.jpg>, pristupljeno 29. kolovoza 2020.)

Sažetak

Rad predstavlja kulturno-povijesne spomenike Gorskog kotara i Like, a cilj rada je da se prikaže kulturna baština koja nikada neće izgubiti svoju vrijednost. Rad se sastoji od pet poglavlja, a u samom uvodu je opisano o čemu će se govoriti. Prvo poglavlje govori o najvažnijim kulturno-povijesnim spomenicima Gorskog kotara. Odabrano je njih sedam, a među njih se ubrajaju i spomenici NOB-a. Drugo poglavlje govori o sakralnim objektima u Gorskom kotaru. Postoji mnogo malih zavjetnih crkava koje se nalaze gotovo u svakom naselju. Treće poglavlje govori o poznatom književniku i manifestaciji „Goranovo proljeće“. Naime, radi se o književnoj manifestaciji koja se održava svake godine krajem ožujka u Lukovdolu, rodnom mjestu Ivana Gorana Kovačića. Manifestacija okuplja velik broj pjesnika iz svih krajeva Hrvatske. Četvrto poglavlje opisuje kulturno-povijesne spomenike Like. Neki od najpoznatijih su Memorijalni centar Nikole Tesle i Spomen dom Ante Starčevića. Zadnje poglavlje se bavi sakralnim objektima na području Like. Jedno od poznatijih je Svetište Majke Božje od Krasna. Crkve su uglavnom i danas u funkciji. Sačuvane su, ali neke od njih je uništilo vrijeme i kasnije se nisu mogle obnoviti. Bogata kulturna baština Gorskog kotara i Like stvara temelj za razvoj proizvoda kulturnog turizma koji se ubraja u posebne oblike turizma. Na kraju rada se nalazi popis korištenih izvora i slika.

Ključne riječi: Gorski kotar, Lika, spomenici, kultura, sakralni objekt

Summary

This paper presents the cultural and historical monuments of Gorski Kotar and Lika with the aim of showcasing the cultural heritage of a value that is never to diminish. The paper consists of five chapters, with the introduction giving the main outline of the paper itself. The first chapter depicts the most important cultural and historical monuments of Gorski Kotar. A total of seven sites have been chosen, among which there are monuments commemorating National Liberation Struggle. The second chapter is dedicated to Gorski Kotar sacral relics, given the fact that numerous small votive churches can be found in almost each rural settlement all over the area. It is the notable writer Ivan Goran Kovačić and the renowned Goran's Spring poetry event that the third chapter focuses on. Every year at the end of March the event takes place in Lukovdol, the birthplace of Kovačić, bringing together a vast number of poets from all parts of Croatia. The fourth chapter depicts the cultural and historical monuments of Lika, with the Nikola Tesla Memorial Centre and Ante Starčević Memorial House being among the most prominent ones. The Lika region sacral relics are presented in the last chapter, among which The Shrine of Our Lady of Krasno stands out as one of Croatia's most visited shrines. The churches are by far serving their main purpose to this very day, being quite well-preserved. Yet, some of them have not stood the test of time, nor has their rebuilding been attainable so far. What sets out the basis for the development of cultural tourism, an invaluable type of tourism of its own, is the rich cultural heritage of Gorski Kotar and Lika. The final part of the paper presents the Bibliography.

Key words: Gorski Kotar, Lika, monuments, culture, sacral relics

Sažetak je prevela i lektorirala Katarina Breščić Šegota, prof. mentor engleskog jezika i književnosti